

DÜŞÜNSEL PARADİGMA DEĞİŞMELERİ VE KAOTİK DÜŞÜNSEL ORTAM: Bir Röportaj

Prof. Dr. Ataol BEHRAMOĞLU* ile bir söyleşi: Prof. Dr. Muhittin

KARABULUT**

ÖZET

Bu metin, Ataol Behramoğlu ile “düşünsel paradigma değişimleri” konusunda yapılan bir söyleşidir. Behramoğlu, bu söyleşide, Beykent Üniversitesi’nde Rus dili ve edebiyatına olan ilgiden, küreselleşme sürecinde eski sosyalist ülkelerde ortaya çıkan değişimden ve fikir dünyasındaki kaotik ortamdan söz etmektedir.

Anahtar kelimeler: Paradigma değişimleri, kaotik düşünsel ortam, Rus dili ve edebiyatı, küreselleşme, sosyalist yapılar.

ABSTRACT

This is an interview with Ataol Behramoğlu on the topic of “shifts in intellectual paradigms”. In this interview, Behramoğlu deals with a wide range of subjects from increasing interest for Russian language and literature at Beykent University, to structural changes in post-socialist countries in the process of globalization, and to intellectual chaos.

Keywords: Shifts of paradigms, intellectual chaos, Russian language and literature, globalization, socialist structures.

* Prof. Dr., Beykent Üniversitesi, Mütercim Tercümanlık Bölümü (Rusça)
ataolbehramoglu@beykent.edu.tr

** Prof. Dr., Beykent Üniversitesi, İİBF, İşletme, mkarabulut@beykent.edu.tr

KARABULUT: Sayın Behramoğlu, Sosyal Bilimler Dergisi olarak yaptığımız bu sohbeti kabul edip görüşlerinizi bizlerle paylaşacağınız için çok teşekkür ediyoruz. Siz, Beykent Üniversitesi’nde Rusça bölümü başkanlığı yapıyorsunuz ve üniversitemizde bu dile olan ilginin de giderek arttığını görüyoruz. Yanılmıyorsam, siz de öğrenciliğinizde Rus dili ve edebiyatı okudunuz. Geçen yıl, yüksek lisansta, Türkçeyi, atasözlerimize varıncaya kadar düzgün konuşan ve anlayan (Türk kökenli olmayan) Çinli bir öğrencim vardı. Buradan Çin üniversitelerine gidecek öğrencilerin işlemlerine aracılık ediyordu. Dünün eski sosyalist ülkelerinin dillerine olan ve günümüzde gittikçe gelişen bu ilgiyi nasıl karşılıyorsunuz?

BEHRAMOĞLU: Rusça eğitimimi Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Rus Filolojisi Bölümü’nde aldım. Sonraki yıllarda çalışmalarımı Moskova Devlet Üniversitesi ve Paris-Sorbonne II’de yüksek lisans düzeyinde sürdürme olanağı buldum. Bu arada, öğrencilik yıllarımdan başlayarak bu günlere kadar Rus edebiyatından çeviriler yapmayı ve bu konuda(akademik, popüler, vb.) yazmayı sürdürdüm. Doktora çalışmam “Rus Edebiyatında Puşkin Gerçekçiliği” başlığı ile yayımlandı. “Rus Edebiyatı Yazıları”, “Rus Edebiyatının Öğrettiği” bu alanda kitaplaşmış başkaca akademik çalışmalarındandır. Kitaplaşmış çevirilerim arasında ise A.S.Puşkin’in şiirleri ile tüm öykü ve romanlarını, M.Y.Lermontov’un şiirlerini, A.P.Çehov’un bütün oyunlarını, A.M.Gorki’nin öykülerini ve “Çağdaş Rus Şiiri Antolojisi”ni öncelikle sayabilirim. Rusçaya ve edebiyatına ilgimin başlangıcı, kuşkusuz ki, lise çağlarında Türkçe çevirilerini okuduğum Rus klasiklerine duyduğum sevgidir. Uzun süre üniversite dışında sürdürdüğüm çalışmalarım 1990’lı yılların başlarında İstanbul Üniversitesinden gelen davetle resmen akademik nitelik kazandı. Oradan doçent olarak emekli oluşumdan sonra Beykent Üniversitesinde profesör titriyle öğretim üyeliğimi sürdürmekteyim. Bu dönemde, hazırlık bölümüyle birlikte yaklaşık elli öğrencimiz var ve öyle sanıyorum ki bu rakam vakıf

üniversiteleri arasında bir rekordur. Özellikle bu öğretim döneminde üniversitemizin Rusça mütercim-tercümanlık bölümüne belirgin biçimde arttığı gözlemlenen ilginin artarak süreceğini umuyor ve kuvvetle tahmin ediyorum. Öğretim kadromuzun bu yıl, DTCF Rus Filolojisi öğretim üyeliğinden emekli oluşundan sonra aramıza katılan, dönem arkadaşım, değerli filolog Prof. Dr. Altan Aykut’la güçlenmiş olduğunu ayrıca belirtmeliyim. Üçü Rus kökenli beş kişilik kadromuzun, sadece ülkemiz bakımından değil, uluslar arası nitelikte eğitim verecek bir akademik düzeye sahip olduğunu söylemek abartı sayılmamalıdır. Dünyanın sosyalist ülkelerinin dillerine bu gün gösterilen ilgi konusundaki sorunuza gelince, büyük komşumuz Rusya’nın diline bu ilgi ülkemizde her zaman vardı. Askeri okullarda çok öncelerden beri okutulmakta olan yabancı dillerden biri Rusçadır. “Saydamlık ve yeniden yapılanma” dönemiyle birlikte görülmedik biçimde artan insan ilişkilerinin bu ülkede konuşulan dile de ilgiyi arttırması, öğrenme zorunluluğu yaratması doğaldır. Çinceye(bu arada Japoncaya), başkaca dünya dillerine artan ilgide ise, ülkemizin dünyaya giderek daha çok açılmasının da kuşkusuz ki katkıları söz konusudur.

KARABULUT: Eski sosyalist yapıların, en azından, bir bölümünün dünyayı inceleme ve bu gününü gözleme olanağı buldunuz. Bu ülkelerdeki değişimi ve dün kaçınılan bu ülkelerin bugünkü yeni yüzüne yönelik kapitalist özentisel dönüşümünü, bir fikir insanı olarak, nasıl açıklıyorsunuz?

BEHRAMOĞLU: Kısa süre önce Dünya Slavistler Kurultayına katılmak üzere gittiğim Veliki Novgorod kentinde ve Moskova’da bu konuda yeniden gözlem yapma olanağı buldum. İzlenimlerimi “Cumhuriyet” gazetesinde bir dizi yazısı olarak yayınladım. Düşüncelerimi Rusya bağlamında özetlemem gerekirse, bu ülke yaşamış olduğu şoktan henüz tümüyle kurtulmuş gibi görünmüyor. Gelir dağılımındaki adaletsizlik gözle görülecek kadar belirgin. Alkolizmin her zamankinden daha çok yaygınlaştığını, yersiz yurtsuz

sayısındaki artışın göze batacak kadar çoğalmış olduğunu gözlemledim. Bunların yanı sıra, bir taksi sürücüsünden duyduğum cümle, bu ülkede yaşanan toplumsal çelişkiyi olanca keskinliğiyle dile getiriyor: “Bu gün Rusya’da bütün dünyayı satın alabilecek güçte zenginler var...” Konu kuşkusuz ki çok derin ve ayrıntılarıyla irdelenmek gerekiyor. Marksizm, sosyalist devrimlerin ancak belli düzeyde kapitalist birikim oluşmasından sonra gerçekleşeceğini öngörmekteydi. En azından, şimdiye kadar böyle olmadı. Devrimler, Lenin’in deyimiyle “kapitalizmin en zayıf halkası” Rusya’da, bir köylü ülkesi olan Çin’de, bambaşka koşullara sahip Küba’da gerçekleşti... Bu nedenle, yaşanmakta olan altüst oluşları doğal karşılamak gerekiyor. Fakat sosyalist dönüşümlerin bu ülkelere çok önemli sosyo-kültürel ve ekonomik altyapılar kazandırmış olduğu da gözle görülmekte olan bir olgudur.

KARABULUT: Küreselleşme, bu değişim ve dönüşümü tek başına açıklamaya yeterli olabilir mi? Küreselleşme, bu konuda, bir sebep mi yoksa bir sonuç mu? Bu paradigma değişimi, her halde, yeni bir paradigmaya dönüşmedi ve fikir alanında, kaotik bir tablo oluşturmaktadır. Fikir alanında “kıblesini” kaybetmiş insan manzaraları, gittikçe, daha fazla ortaya dökülmektedir. Bir fikir insanı olarak, bu durumu nasıl açıklamamız gerekiyor? Bu kaotik ortamdaki ekonomik ve sosyo-kültürel manzarayı, yeni bir “doğum sancısı” olarak mı nitelendireceğiz? Her halde bu durumu, bir sentez veya anti tez olarak da nitelendirilemeyiz. Değil mi? O halde, “ne ve ne için”?

BEHRAMOĞLU: Küreselleşme tek başına bir neden sayılamaz diye düşünüyorum. Kaldı ki, yeni bir olgu da değil bu. Küreselleşme esas olarak kapitalizmin emperyal nitelik kazanması demekse, bugünün olayı değil ki. Öyleyse sosyalist sistemin çözülüşünü sadece küreselleşmenin dayatması ile açıklayamayız. Paradigma değişimi ise daha farklı alanlarda irdelenmesi

gereken bir kavram. Emek-sermaye ilişkisini bir paradigma olarak düşünüyorsak, bu paradigma esas olarak ortadan kalkmış değil. Entelektüel bağlamda ise, sizin deyiminizle “kıblesini kaybetmiş insan manzaraları” yadsınamaz bir gerçeklik olarak karşımızda duruyor. Bu gerçeklik belli oranlarda bütün sınıf ve tabakalar için de kuşkusuz ki geçerli. Sizin sorunuzun esası bence şu: İnsanlık nereye doğru gidiyor, nasıl bir geleceğe doğru? Yanıtlanması kolay olmayacak bir soru bu... Bence, kapitalist sistemin gittikçe daha fazla kâr amaçlı “üretim-tüketim-tanıtım-yarışım(rekabet)” kısır döngüsüne sınırlamalar getirilmesi gerekir. Bunu, gezegenimizin, insanlığımızın geleceği adına başarmak zorundayız. Çünkü ne gezegenimiz, ne insanlık, bu kadar büyük bir gerilimi uzun süre taşıyabilir. Çevrenin ve onunla birlikte de pek çok insanî değer yok olma sürecine girmiş olduğu bir tarih dönemindeyiz. Nereye kadar? İnsan mı paraya, para mı insana hükmetmeli? Bu soruları ön-kapitalizm dönemi romantiklerinin de sorduğunu biliyorum. Ama doğru sorulardır. Bazı paradigmalar bence ebedi olmalıdır. Hümanizm bunların başında geliyor.

KARABULUT: Başta Rusya olmak üzere, eski Sovyetler Birliği ve Çin ile Güney Amerika, Afrika, hatta Ortadoğu’nun bazı sosyalist eğilimli ülkelerinin, günümüzde, ekonomik açıdan da, gözde ülkeler haline dönuştükleri söylenebilir. Çin örneğinde olduğu gibi, özünde işçi sınıfına duyarlı olması gereken bir rejimin, yok pahasına kendi insanlarını çalıştırarak (ki, Çin iktidar partisinin, elinde tuttuğu büyük fonlar nedeniyle en büyük kapitalist parti olduğu da savunuluyor. Hatta “Çin’de kapitalizm kendi halkı için değil yabancılar için” şeklinde yorumlar da var), daha ziyade, kapitalist moderniteye ürün sağlamasını, bir fikir insanı olarak, nasıl yorumluyorsunuz?

BEHRAMOĞLU: Çin apayrı bir konu. Bu ülkeyi görmedim. Fakat uzak doğu insanının karınca çalışkanlığına Japonya’da tanık oldum. Her ülkenin ve insanının kendi özgöl koşulları vardır. Hangi rejim olursa olsun, ister istemez o

ülke ve insanının rengine bürünecektir. Çin olgusunu da reddetmek ya da kabul etmek değil, bu açılardan irdelenmek gerekir. Çinli'nin bugünkü yaşamından pek de hoşnutsuz olduğunu sanmıyorum. Günümüzde, Rus taksii sürücüsünün sözlerini bu ülkeye uyarlayarak söylersem, dünyayı satın alabilecek güçte Çin'li zengin var mıdır, pek sanmıyorum. Bu nedenle belki de, Çin'i yeni dünya koşullarına uyum göstermede daha başarılı saymak gerekebilir...

Teşekkür ederim.

KARABULUT: Görüşlerinizi bizlerle paylaştığınız için çok teşekkür ederiz.